

ТЕШКА КРАЂА ИЗВРШЕНА ОД СТРАНЕ ВИШЕ ЛИЦА

При расправљању овог кривичног дела у теорији и судској пракси постављају се неколико спорних питања од чијег правилног решења зависи појам и тачна квалификација кривичног дела.

Ова врста тешке крађе одређена је пре свега по субјекту, тј. по броју лица који треба да учествује у извршењу кривичног дела. Опште је усвојено мишљење да у извршењу овог кривичног дела треба да учествују више лица али у појединим законодавствима различито се одређује овај број и, вези са овим, појам кривичног дела различито се формулише (1). У неким законодавствима тачно се назначује најмањи број лица који треба да учествује у извршењу кривичног дела, па се ова крађа одређује као крађа извршена од два или више лица. То је, на пример, случај у ранијем Југословенском кривичном закону од 1929 (§ 316, т. 2: „ако су крађу учинила два или више лица која су се удружила за вршење крађа“). Логично да се по овом закону узимало да је довољно за постојање овог кривичног дела ако у његовом извршењу учествују и само два лица. Сличну одредбу садржи Француски кривични законик (чл. 381, ст. 2, т. 2) (2). Немачки кривични законик узима да ова крађа постоји ако је извршена од стране више лица која су се удружила за вршење крађа (§ 243, ст. 1, т. 6). Али теорија узима да је за постојање овог кривичног дела довољно ако су се за вршење крађа удружила два или више лица (3). Швајцарски кривични законик такође не одређује број лица који треба да учествује у овој крађи, само назначује да је потребно да је крађа извршена од стране члана једне банде (4). Италијански кривични законик, напротив, захтева да је крађа извршена од стране три или више лица (5). У нашем закону је речено да ово кривично дело постоји ако је крађа извршена од стране више лица која су се удружила за вршење крађа, чл. 250, ст. 2, т. 2, Кривичног законика. У вези са овим у нашој теорији и судској пракси поставља се питање шта треба подразумевати под изразом „више лица“ у смислу овог законског прописа. У судској пракси више преовлађује мишљење да крађа извршена од више лица постоји и онда ако је извршена од два лица. Тако, на пример, у овом смислу је одлука

(1) Ј. Таховић: Кривично право, Посебни део, II издање, Београд, 1955, стр. 328; Коментар Кривичног законика, Београд, 1957, обј. уз чл. 250, б II 1.

(2) Ова формулација чл. 381, ст. 2, т. 2, Code pénal-а из 1810 задржана је и после измене овог члана Законом од 23 новембра 1950, Dalloz, Code pénal, Paris, 1952).

(3) Schönke—Schröder: Strafgesetzbuch, Kommentar, 7. Aufl., § 243 VIII 1; Ph. Allfeld — H. Meyer: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 8. Aufl., § 98, I 3e.

(4) В. Neidhart: Schweiz. Strafgesetzbuch, чл. 137, 2.

(5) L. Franchi — E. Feroci: Codice Penale, чл. 625, ст. 1, т. 5.

Врховног суда Хрватске Кж 488/52 од 10 априла 1952 (6); слично и одлука Врховног суда Босне и Херцеговине Кж 43/53 од 23 марта 1953, по којој „као више лица из чл. 250, ст. 2, т. 2, сматрају се и два лица” (7). Међутим, не оспоравајући могућност и потребу да се крађа извршена од стране два лица такође сматра као тешка крађа, питање је да ли се под изразом „више лица” могу подразумевати и два лица. С обзиром на то да закон мора садржавати прецизне изразе који не стварају никакву сумњу, требало би учинити измену у закону у том смислу да се ово кривично дело може извршити и од стране два лица.

Други момент је много важнији у вези са одређивањем појма овог кривичног дела. У смислу нашег закона, под овим кривичним делом се не подразумева свака крађа извршена од стране два или више лица већ само она извршена од више лица која су се удружила ради вршења крађа. Није довољан договор између више лица ради извршења само једне одређене крађе. Напротив, потребно је да су се више лица удружила ради извршења крађа уопште, појединачно неодређених ни по броју ни по неким другим ближним карактеристикама. Према томе, за постојање овог кривичног дела потребна су два обележја. Прво, да постоји договор између више лица, друго, да се овај договор односи на вршење крађа уопште. Из овог произилази да је овде реч о једном облику удруживања ради вршења кривичних дела. С обзиром на општи карактер и неодређеност кривичних дела која су циљ удруживања, дело је више слично општем кривичном делу злочиначког удруживања из чл. 299, али с обзиром на то да је ипак потребно да су дела одређена бар по врсти, кривично дело има такође неке карактеристике дела договора из чл. 298. Пракса наших судова такође подвлачи оба ова обележја за постојање овог кривичног дела. Тако, пре свега, наглашава се да је за постојање кривичног дела потребан договор више лица јер је то битно обележје овог кривичног дела. У овом смислу је одлука Савезног врховног суда Кз 40/56 од 11 априла 1956 (8). У овој одлуци изричито се наглашава да се дело не може квалификовати као обична крађа ако постоји ово обележје. Затим се истиче да је за постојање овог кривичног дела потребно да је договор управљен на извршење крађа уопште а не једне одређене крађе. У овом смислу одлука Врховног суда Хрватске, Кж 488/52 од 10 априла 1952, у којој се подвлачи да је за постојање овог кривичног дела потребно „да су се више лица удружила за извршење крађа и да није довољно удруживање за извршење једне крађе” (9). Ово обележје кривичног дела још јасније се подвлачи у одлуци Врховног суда Босне и Херцеговине, Кж 79/56 од 26 марта 1956, по којој нема овог кривичног дела ако су се више лица посебно договорила да изврше најпре једну а после

(6) Наша законитост, бр. 5—6/52, стр. 217.

(7) Правни живот, бр. 9/53, стр. 21.

(8) Збирка судских одлука, књига прва, свеска прва, 1956, стр. 59.

(9) Наша законитост, бр. 5—6/52, стр. 217.

другу конкретно одређену крађу, ако из тога не произилази да постоји договор за вршење крађа уопште (10).

У појединим законодавствима, међутим, постоји знатна разлика у одређивању бића овог кривичног дела управо с обзиром на ова два обележја. Ранији Југословенски кривични законик одређивао је појам овог кривичног дела на исти начин, истичући да је за постојање овог кривичног дела потребно да су крађу учинила два или више лица која су се удружила за вршење крађа. Сходно овом, теорија је подвлачила да је за постојање ове тешке крађе потребно пре свега „удруживање”, а затим да се то удруживање односи на вршење крађа уопште, појединачно и по броју још неодређених, а не на вршење једне одређене крађе (11). У том смислу је и тадашња пракса судова. Тако, по општој одлуци Касационог суда у Београду, бр. 2858 од 28 фебруара 1931: „Битан елеменат овог кривичног дела јесте да су се два или више лица удружила за вршење крађа уопште, да су претходно донела одлуку, па да из тог њиховог договора проистекне једна или више крађа. Ако се не може утврдити ова претходна одлука онда може постојати само проста крађа” (12). Француски кривични законик узима да ова крађа постоји онда ако је извршена од два или више лица, не назначавачући да то морају бити лица која су се удружила ради вршења крађа. Теорија и судска пракса наглашавају само да мора постојати удруживање и да је приликом извршења крађе стварно учествовало бар два лица. Нема овог кривичног дела ако је један учествовао у извршењу крађе у својству извршиоца а друго лице у својству саучесника. Према томе, не захтева се услов да постоји удруживање ради извршења крађа уопште (13). Немачки кривични законик захтева да је у извршењу кривичног дела учествовало више лица која су се удружила за продужено извршење крађе или разбојништва. Теорија и пракса узима да је овде реч о крађи извршеној у саставу банде. Према томе мора постојати удруживање у смислу осталих кривичних дела удруживања. Затим, удруживање се мора односити на извршење више самосталних, у појединостима још неодређених крађа. Нема овог кривичног дела ако је удруживање унапред било управљено само на извршење једне крађе у продужењу (14). Још јаснији је у овом погледу Швајцар-

(10) Збирка судских одлука, књига прва, свеска прва, 1956, стр. 61.

(11) Т. Живановић: Основни Кривичног права, Посебни део, I књига, Београд, 1938, § 42 I 2.

(12) Г. Никетић: Кривични законик — објашњења и пракса, Београд, 1939, уз § 316; Лаза Урошевић: Кривични законик — коментар, Београд, 1929, обј. из § 316, 7. — истиче да је потребно договарање и удруживање, али нејасно је да ли се ту мисли на договарање и удруживање ради вршења једне крађе или крађа уопште; М. Чубински: Научни и практични коментар Кривичног законика, II изд. Београд, 1934, обј. уз § 316: јасно је да удруживање и договор мора обухватити унапред било неколико одређених крађа или неку периоду времена (одређену или неодређену) у току које уговорачи имају вршити крађе, чак и без одређивања које.

(13) E. Garçon: Code Pénal Annoté, obj. uz čl. 381—386, F; M. Rousselet — M. Patin: Précis de Droit Pénal Spécial, Paris, 1950, art. 643, a.

(14) Schönke—Schroder, § 243, VIII 1; Allfeld — Meyer, § 98, I 3 e, наглашавају да ипак није потребна потпуна неодређеност дела, тако постоји ово кривично дело ако је реч о удруживању за извршење крађа са истог трга, итд.; J. v. Olshausen's Kommentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche

ски кривични законик по коме се за постојање овог кривичног дела изричито траже два елемента. Прво, да је дело извршено од стране члана једне банде, друго, да је банда створена ради извршења разбојништва или крађа (15). Банда је само по себи удруживање ради извршења већег броја унапред још неодређених кривичних дела, затим, у овом законском пропису изричито се наглашава да банда мора бити образована ради извршења разбојништва и крађа уопште. Италијански кривични законик, слично француском, истиче само прво обележје овог кривичног дела, захтевајући само да је крађа извршена од три или више лица, без назначивања да је потребна да су то три или више лица која су се удружила ради вршења крађа. Теорија узима да је за постојање овог кривичног дела довољно ако је крађа извршена од три или више лица. Није потребно да постоји неки посебни вид удруживања. Не захтева се да постоји споразум о вршењу крађа уопште (16).

С обзиром на посебну природу овог кривичног дела, постављају се још извесна питања.

Речено је да кривично дело постоји онда ако су се више лица удружила ради извршења крађа. У вези са овим, поставља се пре свега питање да ли је за постојање овог дела услов да је стварно извршено више крађа. Као и код сваког кривичног дела у виду заната или занимања, и овде се узима да је довољно ако је извршена једна једина крађа, под условом да постоје остали елементи овог кривичног дела. Наиме, довољно је ако се утврди да је постојало удруживање за вршење крађа, иако је у датом случају извршена само једна крађа (17).

Ако је стварно од више лица извршено више крађа, онда треба имати у виду следеће. Пре свега је потребно да све те крађе нису биле предвиђене као извршење крађе у виду једног продуженог кривичног дела. У супротном случају, може постојати само продужено кривично дело крађе, у чијем извршењу учествује више лица, а не крађа од стране више лица која су се удружила ради извршења крађа. Јер, као што је напоменуто, основно обележје овог кривичног дела јесте да се удруживање односи на вршење крађа уопште, појединачно по броју и индивидуално још неодређених (18). Из овог произилази, даље, да је потребно да се све извршене крађе појављују као потпуно самостална кривична дела а не као саставни делови неке конструкције сложеног кривичног дела у ширем смислу. Последица овог је да све ове крађе могу стајати у реалном стицају. Овако узимају и немачки писци, мада се у Немачком кривичном законнику ово дело формулише као

Reich, 11 Aufl. II B., § 243, 47; Fr. v. Liszt — E. Schmidt: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 23. Aufl., § 128, II 6; R. Frank: Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 16. Aufl., § 243, VII.

(15) B. Neidhart, Schweiz. Strafgesetzbuch, чл. 137, 2.

(16) V. Manzini: Trattato di Diritto penale, vol. IX, 1, Torino, 1938, p. 222 и сл.

(17) J. v. Olshausen's § 243, 47; Живановић, § 42, 2, 6; Schönke—Schröder, § 243, VIII, 1.

(18) Frank, § 243, VII; Schönke—Schröder, § 243, VIII, 1; Ernst Schwartz: Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 1914, § 243, 6.

продужено извршење разбојништва или крађе. Иако закон говори о продуженом извршењу крађа, наглашава се да се ипак ту не мисли на познату конструкцију продуженог кривичног дела, већ на извршење потпуно самосталних крађа у саставу банде (19). Неки писци иду даље па узимају да ова кривична дела садржавају своју самосталност, па да према томе могу стајати у реалном стицају чак и онда ако су унапред предвиђене извесне околности под којим ће се крађе извршити, на пример да ће се красти предмети одређене врсте, користећи исте прилике, итд. (20).

Навешћемо неколико судских одлука наших судова из којих ће се видети становиште наше судске праксе по овим питањима.

Пре свега по питању продуженог кривичног дела и ове врсте тешке крађе. По одлуци Врховног суда НР Хрватске, Кж 2528/55-2 од 13 септембра 1955, продужено кривично дело не значи тешку крађу извршену од стране више лица, иако је у датом случају у извршењу продуженог кривичног дела учествовало више лица (21). У конкретном случају четири намештеника једног предузећа, по претходном договору да ће узимати лим из свог предузећа и продавати га, изнели су неутврђену количину лима, и то у више наврата, па су овај продавали и новац међусобно делили. Првостепени суд је случај оценио као продужено кривично дело, квалификујући деро по чл. 249, налазећи да ту нема тешке крађе из чл. 250, ст. 2, т. 2, тј. да нема крађе извршене од више лица која су се удружила ради извршења крађа. Суд је нашао да се оптужени нису удружили ради вршења крађа, већ је њихов споразум ишао само на то да узимају односно краду лим из свог предузећа. При том су оптужени дело учинили у више наврата, али како је реч о истим стварима, о истом месту извршења, о истом оштећенику и у кратким размацима времена, то све ове крађе заједно посматрано дају појам продуженог кривичног дела. Околност што је дело извршено од стране више лица овде није квалификаторна околност већ само околност која може утицати на одмеравање казне. Виши суд је одбио жалбу јавног тужиоца који је захтевао да се случај квалификује као тешка крађа из чл. 250, ст. 2, т. 2, па је потврдио пресуду првостепеног суда, налазећи да је „првостепени суд правилно утврдио да продужено кривично дело не претставља ову врсту тешке крађе, ако не постоје остали елементи овог кривичног дела”. Ова је судска одлука правилна и потврђује напред изложено теориско становиште по овом питању. По једној другој одлуци, међутим, у готово истоветном случају виши суд узима да постоји тешка крађа извршена од стране више лица удружених ради вршења крађа. Тако по одлуци Врховног суда НР Хрватске, Кж 1061/56 од 25 априла 1956 „код остваривања квалификаторног елемента удруживања за вршење крађа у смислу чл. 250, ст. 2, т.

(19) Schönke—Schröder, § 243, VIII, 3; E. Schwartz, § 243, 6, 26; Olshausen's, § 243, 48, под условом да не постоји јединствени умишљај у смислу продуженог кривичног дела.

(20) Frank, § 234, VII; Olshausen's, § 243, 47; Schwartz, § 243, 6, 24.

(21) Наша законитост, бр. 8—9/56, стр. 372.

2, Кривичног законика није одлучујуће да ли ће те крађе, које иначе по свим својим субјективним и објективним обележјима претстављају самосталне крађе, бити евентуално оцењене као продужено кривично дело” (22). У овом случају намештеници једног предузећа споразумели су се да из овог краду одређени материјал, па су ово вршили у више наврата, са кратким размацама времена. Првостепени суд је случај оценио као тешку крађу извршену од стране више лица удружених ради извршења крађа, па је дело квалификовао по чл. 250, ст. 2, т. 2. Виши суд је својом одлуком ову првостепену пресуду потврдио, одбивши жалбу оптужених да у овом случају постоји продужено кривично дело крађе из чл. 249. Интересантни су разлози који се наводе у овој одлуци. Наиме, по схватању суда, за постојање тешке крађе извршене од стране више лица удружених за вршење крађа битно је да постоје објективни и субјективни елементи овог кривичног дела, тј. свест и воља оптужених за удруживање ради вршења крађа, па је без икаквог значаја што се у конкретном случају више тих објективно појединачних крађа из практичних разлога и криминалнополитичких потреба с обзиром на једноврсност добра, истоврсност појединих радњи, временски континуитет и јединствени умишљај правно може третирати као једно продужено кривично дело. Још се наглашава да удруживање ради вршења додуше само једног али продуженог кривичног дела крађе, што уствари претставља правну конструкцију, претставља квалификаторни елемент дела из чл. 250, ст. 2, т. 2. Овакво схватање суда је противно напред изложеном схватању теорије по овом питању, а сем тога противно и напред наведеној одлуци истог вишег суда. По нашем мишљењу правилна је прва поменута одлука по овом питању јер она одговара општем усвојеном теориском схватању.

Постоје судске одлуке по којима постоји реални стицај ако је извршено више крађа од стране више лица удружених ради вршења крађа. У овом смислу одлука Врховног суда НР Хрватске Кж бр. 1042/52 од 19 децембра 1952 (23). По овој одлуци, чињеница да су се оптужени удружили за вршење крађа не оправдава још закључак да крађе, које су они — овако удружени — извршили, претстављају једно продужено кривично дело, већ у том случају може постојати реални стицај кривичних дела. Окривљени су оптужени да су, удруживши се за вршења крађа, у четири наврата извршили крађу рубља, хаљина и других ствари из дворишта разних кућа. Првостепени суд је нашао да у делима оптужених постоји тешка крађа из чл. 250, ст. 2, т. 2, али да то не претставља стицај кривичних дела већ једно продужено кривично дело. Виши суд је уважио жалбу јавног тужиоца, преиначио првостепену пресуду нашавши да у конкретном случају постоји не једно, продужено кривично дело, већ четири дела извршена у реалном стицају. Наи-

(22) Наша законитост, бр. 12/52, стр. 523.

(23) Збирка одлука врховних судова донетих у кривичном и грађанском поступку, 1954, стр. 79.

ме, по схватању суда, сама чињеница да су се оптужени удружили за вршење крађа и на основу тог свог договора и извршили више крађа не даје још оправдање за закључак да све те извршене крађе чине једно продужено кривично дело тешке крађе. У сваком конкретном случају треба посебно утврдити да ли се извршене крађе могу сматрати једним продуженим кривичним делом крађе. Продужено кривично дело може постојати само онда ако постоје сви потребни елементи за ову правну конструкцију. У овом конкретном случају нема продуженог кривичног дела јер не постоје остали елементи за ово. Ова судска одлука правилно потврђује теориско схватање да у случају извршења више крађа од стране више лица удружених ради вршења крађа може постојати стицај ако су сва дела потпуно самостална и не дају појам неке правне конструкције јединственог појма кривичног дела. Наравно да то не искључује могућност да дела извршена у смислу чл. 250, ст. 2, т. 2, буду узета као продужено кривично дело ако постоје елементи за ово. У том случају могу настати више ситуација. Могуће је да у извршењу дела из овог законског прописа буде једно продужено кривично дело у стицају са другим продуженим кривичним делом; затим, да једно продужено кривично дело буде у стицају са другим појединим крађама које се засебно посматрано појављују као потпуно самостална кривична дела. Најзад, могуће је да се изврши само једно продужено кривично дело крађе а да се случај ипак квалификује као тешка крађа извршена од стране више лица удружених ради вршења крађа. То ће бити случај онда ако се утврди да је код учинилаца постојао договор, удруживање ради извршења крађа уопште, у смислу овог кривичног дела али је у конкретном случају извршено само једно продужено кривично дело крађе. У овом смислу постоји одлука Врховног суда НР Хрватске, Кж бр. 729/53 од 19 маја 1953, по којој „мада је као резултат удруживања за вршење крађа извршена само једна (продужена) крађа постоји одговорност по чл. 250, ст. 2, т. 2, Кривичног законика, уколико је договор обухватао још и друге крађе, ако се ове не би могле заједно са већ извршеном крађом, оценити као једно кривично дело крађе у продужењу” (24).

За постојање овог кривичног дела услов је да у његовом извршењу учествује више лица. Спорно је, међутим, у ком све својству ова лица морају учествовати у извршењу кривичног дела. По једном мишљењу, за постојање овог кривичног дела није услов да сви учесници имају својство саизвршиоца, дело постоји и онда ако се један појављује као извршилац, други као помагач, итд. Могуће је да неко учествује и као потстрекач, али само под условом да се потстрекавање односи на вршење крађа уопште а не само на једну одређену крађу (25). По неким ауторима, по правилу долазе у обзир само саизвршиоци али дозвољавају да у појединим слу-

(24) Збирка одлука (као под 23), стр. 81.

(25) Живановић, § 42, 2 ai 6; Таховић, Коментар, чл. 250, б; II, 3; v. Liszt — E. Schmidt, § 128, II, 6.

чајевима може постојати саучесништво у ширем смислу (26). По трећем мишљењу, међутим, сви учесници у овој крађи морају имати својство саизвршиоца, па се према томе друга лица могу појавити само као саучесници (потстрекачи и помагачи) (27). Пракса наших судова правилно заступа гледиште да учесници у овом делу могу имати својство не само саизвршиоца већ и саучесника (потстрекача и помагача), наравно под условом да су све то лица која су се удружила ради извршења крађа, затим да се делатност сваког учесника притом појављује као извршење већ напред постављеног плана. Тако по одлуци Врховног суда НР Хрватске, Кж-488/52 од 10 априла 1952 (28). Као што се у овој одлуци наводи, у поступку је утврђено да су оптужени на основу претходног споразума вршили крађу, на тај начин што је један оптужени одабирао и припремао за изношење ствари за крађу, док су други те ствари износили, након чега су тако изнете ствари међусобно делили. Воља и споразум оптужених био је управљен на заједничко вршење крађа, а чињеница што је сваки од њих извршавао поједине радње унапред договорене своди се на поделу улога у остварењу тог заједничког кривичног дела.

Др. Јанко Ђ. Таховић

НАКНАДА ШТЕТЕ И КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ

1. Поводом кривичних дела несавесног пословања у привреди из чл. 213, ст. 2, Кривичног законика и несавесног рада у служби из чл. 317, ст. 2, Кривичног законика у нашој теорији и пракси појавило се једно спорно питање које је од значаја за криминал у привреди и службеној дужности, па му треба поклонити потребну пажњу. Поменуто питање се односи на то: какво дејство има накнада штете на кривичну одговорност и правну квалификацију наведених дела, ако је накнада дата после утврђеног мањка и штете.

По једном схватању (1), иако је прегледом пословања утврђено постојање знатне имовинске штете (2) услед несавесног пословања у привреди или несавесног рада у служби, не постоји тежи, квалификовани облик кривичних дела из чл. 213, ст. 2, и 317, ст. 2, Кривичног законика у оном случају када одговорно односно службено лице одмах или у релативно кратком времену пошто је утврђено постојање мањка и штете, ове у целини намири (накнади). Како услед овога за извесно предузеће, установу или права грађана није уствари наступила знатна штета, то нема битног елемен-

(26) Frank, § 243, VII.

(27) Schwartz: Kommentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 5. Aufl., 1884, § 243, 37.

(28) Наша законитост, бр. 5—6/52, стр. 217.

(1) Др. Станко Кличек: Мањак и штета према пропису чл. 213 КЗ, Наша законитост, 1954, бр. 1, с. 28—32, и Наша законитост, 1955, бр. 10—12, с. 458—462.

(2) Према схватању праксе, то је штета чији је износ преко 100.000 дин.